Irodalom dolgozat

1. **<u>Középkor jellemzői</u>**
   a. **Időtartam**
      - 476 – 1492-ig
      - Kb. 1000 év művészete
   b. **Elnevezése**
      - Reneszánszkori ember nevezte „köztes kor”-nak. A saját kora és az antikvitás közti időszak
   c. **Fő vallás**
      - Kereszténység
   d. **Életcél**
      - Üdvözülés
   e. **Írásbeliség nyelve:**
      - Latin
   f. **Társadalmi berendeszkedés:**
      - Feudalizmus
2. **<u>Szerzetes rendek</u>**
   a. **Általános jellemzők**
      - Fogadalmat tesz:
        - Szüzességi
        - Tisztasági
        - Szegénységi
        - Engedelmességi
      - Kolostorokban, monostorokban élnek
      - Magyarországon legfőbb „székhelyük”:
        - Tihany
        - Pannonhalma
   b. **Bencések**
      - Szent Benedek alapította
      - 529
      - Jelmondatuk: „Imádkozzál és dolgozzál”
   c. **Ágoston-rend**
   d. **Ciszterciták**
   e. **Domonkos-rend**
      - Prédikálói kolduló rend
      - Szent Domonkos alapította

3. **<u>Középkori művészet jellemzői</u>**

	Középkori irodalom	
Műfaj	Egyházi irodalom	Világi irodalom
Epika	- Prédikációk - vallomások - legenda - példázat	- Lovageposz - Lovagregény - Geszta - Intelem
Líra	- Himnusz - Planktusz - Haláltánc	- Trubadúr - Líra - Minnesang - Vágánsköltészet
Dráma	- Mirákulum - Moralitás	- Vásári komédia

	- Misztériumjáték	

a. Célja
- Tanítás

4. <u>Szent Ágoston: Vallomások</u>

a. Szent Ágoston élete:
- Észak-Afrikában született
- Apja pogány, anyja keresztény
- Megtért bibliai tanítás hatására. „Tolle lege!” = „Vedd és olvass”

b. Műfaj: vallomás:
- Személyes (E/1)
- Prózai szöveg

5. <u>Ismeretlen szerző: Halotti beszéd és teremtés</u>

a. Átalános jellemzői:
- 1195 körül keletkezett
- Szerzője ismeretlen
- Temetési szertartáson a pap mondja a gyászolóknak
- Eredetileg latinul íródott
- Pray kódexben találták meg

c. Műfaja
- Prédikáció
- Végén könyörgés

6. <u>Jacopone da Todi: Stabat mater…</u>

a. Műfaja:
- Planctus

b. Alaphelyzet:
- Lírai én kéri Szűz Máriát, hogy ossza meg vele a fájdalmát

7. <u>Legendák</u>

a. Fogalma: Szentek életéről és halálról szóló tettek

b. Szent Gellért legenda
- Ismeretlen szerző
- Latin nyelvű szöveg
- Gellért:
  - 1. magyar költő
  - Szent István fiának tanírója
  - Bencés szerzetes
  - Vértanú halált halt
- Tettei:
  - Gyilkosainak kegyelmet kér Jézustól

c. Szent Erzsébet legenda
- Erzsébet:
  - II. András lánya
  - IV. Béla testvére
- Tettei:
  - A kenyér rózsává vált, később a rózsa lett a jelképe

d. Szent Margit legenda

- Margit
  - IV. Béla lánya
  - Nyulak szigetén volt apáca
- Tettei:
  - Betegeket gyógyított
  - Jósolt
  - Meggyógyított egy zsugorodott kezű lány

8. <u>Ómagyar-Mária siralom</u>

a. Általános jellemzői

- Első magyar nyelvű vers
- Vereses forma
- Műfaja: planctus
- Leuveni kódexben találták
- 1300 körül keletkezhetett

b. Lírai elemek

- Figura etimologika = szótőismétlés
- Vannak benne rímek

9. <u>Assisi Szent Ferenc: Naphimnusz</u>

a. Általános jellemzők

- Himnusz
- Latin nyelven íródott

10. <u>A középkori világi irodalom</u>

a. Anonymus (IV. Béla jegyzője): Gesta Hungarorum

- Latin nyelvű szöveg
- Geszta: középkori epikus műfaj egy nép/nemzetiség történetét írja le
- Témája:
  - honfoglalási
  - légvárak építése
  - államalapítás
  - egy része hiteles forrásokra épül
  - más része szóbeli elbeszélés alapján
  - hiányzó részeket fantáziával töltötte meg

b. Vágánsköltészet:

- középkori irodalom része, életigenlő.
- Stílusa: könnyed, vidám, csipkelődő
- Verek témái: Szerelem, kocsmázás, papok/tanárok kifigurázása és a múlandóság

c. Carmina Burana (énekgyűjtemény)

- Több mint 200 ének
- Vándordiákok művei
- Latin nyelvű

11. **<u>Dante: Isteni színjáték</u>**
    a. **Általános jellemzők**
        - 1300-as évek elején keletkezett
        - Kiindulópont: nagycsütörtök
        - Főszereplő: lírai én
        - Szerkezete:
            - Pokol: 9 kör
            - Purgatórium: 9 gyűrű
            - Paradicsom: 9 ég (szféra)
        - Célja: a paradicsomba jutani
        - Kiséről:
            - Vergilus: pokol, purgatórium
            - Beatrice: paradicsom
        - 100 énekből áll:
            - bevezető
            - 33 pokol
            - 33 purgatórium
            - 33 paradicsom
        - Verselése: tercina – 3 sorból álló versszakok (ABABCBCDCDED)
        - Műfaj: emberiségköltemény
        - Olaszul íródott
    b. **Allegrák:**
        - Erdő: bűnökkel teli élet
            - Farkas: kapzsiság
            - Oroszlán: gőg és erőszak
            - Párduc: testi örömök
12. **<u>Villon</u>**
    a. **Élete:**
        - Párizsban született
        - Szegény családból származott
        - Nagybátyjától megtanult írni-olvasni
        - A „Sorbon” egyetemre járt, de nem fejezte be
        - Többször járt börtönben, de mindig kegyelmet kapott
            - Betörés
            - Verekedés
            - Gyilkosság
        - Később száműzték Párizsból
    b. **Művei:**
        - Nagytestamentum: 173 oktáva
        - Kis testamentum: 40 oktáva
    c. **A jó tanítás balladája rossz életűeknek**
        - Műfaja: ballada
        - 4 versszak
        - 1-3 versszak – 8 soros
        - 4. versszak (ajánlás) – 4 soros
        - Fölépítése:
            - 1. versszak: pénz bűnös élettel – borra meg lányra
            - 2. versszak: Pénz szórakoztatással, művészettel – borra meg leányra
            - 3. versszak: Tisztességes munka – kocsmára meg leányra

    - 4. versszak (ajánlás): leányra gyöngy soros zeke, udvarlás szerelem
- Akrosztikon: vers sorainak kezdőbetűit összeolvasva értelmes szót kapunk, jelen esetben a szerző nevét

d. Ballada a vastag Margóról

- 4 versszakból áll
- Műfaja: ballada
- Nyelvhasználata: szleng, argó (tolvajnyelv)
- Témája: közönséges alantas, földi boldogság, kocsmázás, bordélyház
- Fölépítése:
    - 1-3 versszak: helyszín bordélyház, lírai én + Margó (örömlány)
    - 4. versszak (ajánlás): „lotyó”, „kurafi”: „passzolnak”

13. <u>Középkori színjátszás</u>

a. Világi színjátszás

- processziós színpad: néző sétál, egymás mellett több színpad
- Kocsi – színpad: néző áll, szekereken mutatják be a jeleneteket

b. Vallásos/liturgikus színjátszás

- Templomokban a mise részeként
- papok, papnövendékek, szerzetesek mutatják be
- misztérium játék, bibliai jelenetek
- Mirákulum: szentek életét mutatják be
- Moralitás: erkölcsi tanúságot ábrázol

14. <u>Építészet</u>

a. Gótika

- Égbetörő falak
- Boltívek
- Csúcshegyek
- Rózsaabalak

b. Román stílus

- Erődszerű templomok
- Kereszt alakú alaprajz
- Vastag falak
- Lőrésszerű ablakok
- Domborművek
- Fő – mellék – kereszthajó